

ЧАС ОД АКТИВНАТА НАСТАВА ПО ИСТОРИЈА ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ¹

На часот од активната настава можат успешно да се комбинираат различните наставни форми и методи на традиционалната настава и на наставата за развивање на критичко мислење, при што нагласокот е ставен на активното самоучење на учениците и нивната индивидуална работа. Подолу ќе покажеме пример на комбинирање на индивидуализираната со останатите форми на работа, при што од секој ученик, посебно се бара самостојно да ги толкува и интерпретира посочените историски текстови и друг наставен материјал што се однесува на содржините на наставната единица.

Планирање и подготовка на часот:

Тий на часот: час за усвојување на нов материјал

Наставна единица: „Паѓање на Македонија под османлиска власт“

Наставни методи: дијалогски, монолошки, текст и демонстративен метод комбинирани со активности за развивање на критичкото мислење кај учениците.

Наставни форми: Комбинирање на индивидуална и индивидуализирана, групна и фронтална работа.

Цели: учениците самостојно да го реконструираат своето претходно знаење, да се оспособуваат на самоучење, анализа на илустративен материјал и толкување на текстови, слободно да ги искажуваат своите идеи и да вршат синтетизирање на најсуштинското, да се изградуваат вештини за полемика и самостојно донесување заклучоци и судови. Преку кооперативно учење во групи и со индивидуализација на работните задачи, учениците да дојдат до нови сознанија околу темата.

Техничка поддршка: специјализирана училница, табла, креда, подготвени текстови на наставната единица (учебник за VI одд., работна тетратка со избор на текстови, фотокопирани текстови од лексикони и други прирачници)², различен фотокопиран илустративен материјал, хартија, фломастери.

¹ Часот е реализиран во ОУ “Димо Хаџи Димов” како успешен час во рамките на методската практика на студентите од четврта година на Институтот за историја при Филозофскиот факултет.

² Ациевски Коста, Јосиф Милчевски, Љубомир Трајковски, *Историја за VI одделение*, Табернакул, Скопје 2001; Ациевски Коста, Ачкоска Виолета, *Животој на луѓето во средниот век*, работна тетратка со избор на текстови за шесто одделение, Табернакул, Скопје 2002; *Македонски историски речник*, ИНИ, Скопје 2001.

Организација на часот:

1. Е (Фаза на евокација 5 мин.)

Одделението беше поделено на 5 групи со по 6-7 ученици. Во рамките на секоја група се поттикнуваа да го повикаат своето претходно знаење за темата преку т.н. БУРА НА ИДЕИ (БРАИНГСТОРМИНГ). Тие слободно ги изнесуваа сите дотогаш познати податоци, но и размислувања и идеи околу темата на наставната единица и (корелација на стариот материјал со новиот материјал) т.е. за состојбите во Македонија пред османлиските освојувања и за причините на брзиот продор на Османлиите во овој дел на Балканот.

2. С (Фаза на сфаќање на значењето 20 мин.)

Учениците добиваат текстови за наставната единица и илустративен материјал и наставни ливчиња за секоја група. Секое наставно ливче содржи толку задачи колку што има членови во групата. Секој член во групата одбира по една задача која ја работи самостојно со помош на наставните материјали и асистенција на наставникот. По еден претставник од секоја група изработените задачи од групата ги запишува со фломастер на картонско ливче во боја.

3. Р (Фаза на рефлексija 20 мин.)

Учениците разгледуваат што ново научиле и вршат заокружување и сублимирање на она новото што го надоградиле во фазата на сфаќање на значењето. По презентација на реализираните задачи на секоја група следи разговор за секое прашање, а секој ученик е вклучен во разговорот.

4. Фаза на експонензија: За домашна задача секој ученик треба да изработи графички организатор **грозд**³ за наведената тема според податоците изнесени од сите групи. Наставникот на следниот час ги собира изработените гроздови кои ги чува во портфолиото на секој ученик за да му послужат и како елементи при оценувањето, утврдувањето и проверувањето на знаењата на учениците, но и за тоа да утврди во целина, што учениците знаат најмногу, а што најмалку и на кои елементи да обрне поголемо внимание во натамошната наставна работа⁴.

Реализација на часот:

Тргувајќи од потребата да биде совладана нова наставна единица со наслов „Паѓање на Македонија под османлиска власт“ т.е. учениците да се запознаат со една нова сила којашто се наоѓа во издигање и како таа успева да го освои Балканскиот Полуостров, а оттука и Македонија и зошто балканските

³ Групирањето може да се изведе во вид на ГРОЗД, при што, во средината се поставува централниот поим - *јавро* на гроздот, а понатаму од него се разгрануваат *зрна* со податоци кои го објаснуваат и допрецизираат наведениот поим. Притоа е важно да се стимулира размислувањето за врските помеѓу повеќе идеи или податоци. (Ачкоска Виолета, *Методика на наставата по историја*, Универзитет “Св. Кирил и Методиј”, Скопје 2001, 104)

⁴ На следниот час, наставникот ги собира гроздовите, ги прегледува и оценува некои од следниве елементи: колку точни податоци содржи гроздот, колку врски ученикот изнашол помеѓу идеите и податоците, каде учениците најмногу грешат, што најмногу, а што најмалку запоминиле итн. На ваков начин наставникот добива слика за степенот на совладаност на материјалот при што може да покрене дискусија по идеите за кои кај учениците постои несигурност или се недоволно совладани. (Ачкоска Виолета, *Методика на наставата по историја*, ..., 212).

земји и владетели не успеваат да се спротивстават, учениците најпрво беа предиспонирани да го поврзат претходно изучениот материјал за Османлиите (државно уредување, војска, религија) каква е ситуацијата на Балканот и Македонија, кои влатели владеат, каде и на кој начин тие се спротивставуваат. Имајќи ја предвид возраста на учениците (околу 12 год), одлучив да комбинирам неколку форми и методи за полесно совладување на наставната единица.

На учениците им беа дадени инструкции за тоа што ќе се работи на часот, како да ја решат својата задача и која е целта на часот. Се потенцираше дека секој ученик ќе работи сам на одредена задача, дека сите ќе работат во одредена група и на крајот сите заедно ќе ја совладаме новата наставна единица.

Учениците беа поделени на пет групи, онака како што седеа во училиницата, без разместување, со кое непотребно би се губело време. Секоја група доби работен налог т.е. *наставно ливче во боја* со работни задачи како и материјал за секоја од работните задачи посебно. Така секој ученик имаше можност да си одбере каква задача сака да обработува во текот на часот.

Првата група имаше задача да ги обработи најзначајните битки којшто се важни за совладување на новата наставна единица.

Работните задачи за првата група гласаа:

- Првите освојувања на Балканот од Османлиите;
- Маричката битка;
- Косовската битка;
- Битката кај Ровине;
- Битката кај Ангора;
- Последици од османлиското освојување;

Би сакал да напоменам дека иако некои работни задачи не се однесуваа конкретно на Македонија, сепак тие се значајни за Македонија и Балканот, со што учениците ќе сфатат дека Османлиите при нивното освојување на Балканот ја зазеле и Македонија, а не дека конкретно Македонија им била цел.

Втората група имаше задача да дознае што повеќе за најзначајните личности и нивните владеења во Македонија.

Работните задачи за втората група гласаа:

- Волкашин;
- Углеша;
- Марко;
- Андреја(III);
- Прилепско кралство;
- Серската држава;
- Државата на Јован и Константин Драгаш;

Главните одговори на оваа група беа да објаснат кои биле тие личности, каде се наоѓале нивните владетелства и сл. Би сакал да напоменам дека и оваа група доби информации за тоа во кои битки учествувале, што се случило таму, кој победил. Значи нивните задачи беа поврзани, така што неколку ученици всушност обработуваа значајни моменти, но со други наслови.

Третата група работеше на завладувањето на Македонија, но поделена по етапи.

Работните задачи за третата група гласеа;

- Први завладувања во Македонија;
- Освојувањето на Прилеп и Битола;
- Освојувањето на Кратово и Скопје;
- Учеството на Марко и Константин Драгаш во битката кај Ровине;
- Потпаѓање на цела Македонија под османлиска власт;

Во оваа група секој ученик покрај историскиот материјал доби и карта при што имаше задача да ги обележи правците на османлиската војска и местата за коишто пишува.

Учениците во *четвртата група* имаа задача да ги објаснат сите нови поими коишто се поврзани со османлиското освојување на Македонија, при што секој ученик доби по два поими (поради нивната големина).

Работните задачи за четвртата група гласеа:

- Вазал и раја;
- Феудалец и спахија;
- Ага и бег;
- Аскер и башибозук;
- Девширме(данок во крв) и јаничар;

Оваа група обработуваше круцијални поими коишто беа потребни за обработување на новата наставна единица, во текот на целиот час.

Петтата група работеше на описи што се значајни за совладување на новата наставна единица.

Работните задачи за петтата група гласеа;

- Опис на ликот на кралот Марко;
- Опис на оружјето на кралот Марко;
- Опис на тврдина (тврдината во Солун);
- Опис на црква;
- Опис на џамија;

Оваа група доби книги и учебници во боја и потребно беше да се опише задачата со неколку реченици. Оваа група имаше најголеми тешкотии во изработувањето на своите задачи, и токму затоа се обидуваа да им дадат колку што можат повеќе помош. Ваквиот начин на учење е можеби најдобар, кога учениците со сопствени зборови опишуваат при што воочуваат и размислуваат. И покрај моите зборови цит. „Дека на вашата задача нема точен одговор“ односно дека секој има можност да го напише она што тој го мисли и смета дека е важно, на оваа група на ученици ѝ одеше релативно потешко иако ја изработија задачата.

Додека работеше групите од една група до група, им помагав, им давав упатства за одредени задачи, им објаснував, ги поттикнував, ги мотивирав и им ја потенцирав важноста на нивната задача. Во исто време, од секоја група избирав по еден претставник којшто имаше задача изработените задачи од групата да ги запише со фломастер на картонско ливче во боја, и да ги залепи на одредениот дел на таблата. Со тоа таблата (која што беше поделена на шест големи квадранти, од кои пет беа определени за секоја група одделно, а во шестиот квадрант стоеше карта на Македонија) по дваесетина минути беше

пополнета со работните задачи на секој ученик, така што секој ученик можеше да се почувствува дека на некој начин допринел нешто за часот.

Откако сите ученици и групи завршија со своите работни задачи започнав да им зборувам за наставната единица и зошто е таа значајна. Во овој дел од часот доминираше разговорната метода каде учениците активно се вклучија во изучувањето на новата наставна единица. Кога образложував одредени настани и им објаснував, потребни ми беа информации од сите групи и од сите ученици поединечно, при што како што течеше часот така секој ученик си се јавуваше и ја образложуваше својата задача. На пример кога зборував за Прилеп и Битола прашањата течеа на следниов начин:

- Кој владеел во Прилеп?

Во почетокот Волкашин, а по неговата смрт, неговиот син Марко.

- Кога потпаднале Прилеп и Битола под османлиска власт?

Тие потпаднале во 1385.

- Како бил освоен Прилеп?

Градот бил предаден без борба.

- Како бил освоен Битола?

Иако градот пружил отпор, сепак биле совладани.

- Што се случило со кралот Марко во Прилеп?

Тој станал вазал.

- Што е тоа вазал?

Вазал бил владетел којшто бил зависен од некој друг владетел. Тој бил поданик.

- Кои биле обврските на вазалот?

Тој требал да дава данок и помошни одреди на султанот. И слични прашања.

На овој начин сите ученици ме следеа бидејќи не знаеа кој е следниот што ќе биде повикан да одговори. Заедно со мене повторуваа и заклучуваа што се случило. Учениците беа крајно заинтересирани за ваквиот начин на предавање и усвојување на новата наставна единица.